

KISEBBSÉGI MAGYAR SORS.

A NEMZETI ESZME FEJLŐDÉSE A NÉMETSÉGNÉL.

ÉVEKKEK el előtt beszélgetést folytattam országunk egyik legkitűnőbb diplomatájával Magyarország és Németország viszonyáról. Miután rólam, mint volt erdélyi szász képviselőről, feltételezte, hogy némileg tájékozva vagyok a németbirodalmi viszonyokról, felvetette azt a kérdést, hogy mi lehet az oka annak, hogy a németbirodalmi közvélemény és a németbirodalmi kormány újabban érdeklődést mutat Csonka-Magyarország 550.000 lélekszámú németiségének sorsa iránt, noha a világháború előtt az akkor kétmillió lelket számláló magyarországi németiséggel nem törődött?

Ezen ma is aktív állásban lévő államférfiünk kérdését egy visszaemlékezéssel illusztrálta. Bülow herceg német kancellárhoz annak idején interpellációt intézett a Deutscher Reichstag Hasse nevű tagja, ki az alldeutsch szövetségnek volt az elnöke. Interpellációjában panaszkodott, hogy a németbirodalmi kormány teljes közömbösséget mutat a magyarországi németiség rohamos elmagyarosodásával szemben. Bülow herceg válaszában Bismarck hercegre hivatkozott és felolvasta annak egy régebbi időből való, az akkori budapesti németbirodalmi főkonzulhoz intézett utasítását, amely szerint megtiltja a főkonzulnak, hogy a legtávolabbról is beavatkozzék azon tüntetésekbe, amelyek annak idején a Schulverein-demonstrációk címén váltak ismertté.

Ezen reminiscencia alapján azon nézetét fejtette ki előttem sokfelé járt és tapasztalt diplomatánk, hogy nagy hiba a jelenben a Németbirodalom részéről, hogy a Bismarck-féle állásponttól eltér és ezáltal veszélyezteti a magyar közvéleménynek németbarát hajlandóságát.

Négy-öt évvel ezelőtt, midőn ezen eszmecsere folyta körülbelül a következőket voltam bátor válaszolni:

Amennyire én a külpolitikai változásokat értékelni tudom és amennyiben magamat a nemzeti gondolkodású németbirodalmi közvélemény helyébe belé tudom képzelni, azt látom, hogy nagy és lényeges különbség van a világháború előtti és a mai állapot és érdekek között. Akkor a Németbirodalom és Ausztria-Magyarország a legszorosabb katonai szövetségben volt és miután a kisebbségi jogvédelem akkor még nem volt nemzetközi kérdés, a hazai németiség iránt Berlinben mutatkozó bármily érdeklődést Magyarország méltán utasíthatta volna vissza, mint a magyar belpolitikába való jogosulatlan beavatkozást. De különben akkor magának Németországnak is egyenesen ártott volna a nemzetiségi kérdésnek Magyarországon való forszírozása. Hiszen nemcsak kétmillió németajkú élt Szent István birodalmában, hanem közel 3 millió román, majdnem 3 millió horvát-szerb-bunyevác, 1,900.000 ezer tót és 470.000 rutén. Trianon folytán ma az anyanyelvi megoszlás pedig az, hogy 7,800.000 lakosból csupán ir6% nemmagyarajkú. (A németiség most kitesz 555.327 lelket, tótjaink száma 164.585, a horvátoké és szerbeké 66,733, a románoké 27.854.) 1914 előtt tehát a nemzetiségi problémák kiélesítése nemcsak a kétmillió németiségnek juttatott volna talán egyes előnyöket, hanem esetleg erősítette volna azokat

az expanzív tényezőket is, amelyeket Szent István birodalmának többi nemmagyar népei képviseltek. A Németbirodalomnak komoly külpolitikai intencióival merő ellentétben állott volna a hármasszövetség idején Magyarország belpolitikai nehézségeit fokozni. A mai Csonka-Magyarországban a nemzetiségi kérdés ilyen centrifugális lehetőségeket nem foglal magában, a hazai németiség ma 7%-ot tesz ki, ami magában véve nem sok, de e mellett azután teljesen eltörpülnek a többi nemmagyarajkúak arányszámai. Ennélfogva a kisebbségi kérdés ma az ország konszolidációja szempontjából gondot alig okozhat. De másrésről észrevették Németországban azt, hogy a német nyelvnek Középeurópa keleti részeiben való elterjedtsége nagy előnyöket jelent a németbirodalmi kiviteli kereskedelem szempontjából, és hogy a német nyelvnek Magyarországon való ismerete az utóbbi évtizedekben párhuzamosan a hazai németiség magyarosodásával nagyon gyors ütemben visszafejlődött. Az a körülmény, hogy Magyarországon ma még a német nyelv az a világnyelv, melyet aránylag mégis csak leginkább beszélnek, egyáltalában nem lehet közönyös a németbirodalmiak szempontjából. De az összes, Németországgal kapcsolatban lévő országokban ugyanazt lehet tapasztalni, hogy tudniillik a német nyelv tudása hanyatlak, ha az illető országokba kivándorolt faji németiség, anyanyelve tekintetében is, teljesen asszimilálódik. Arra mutattam tehát rá a vezető magyar diplomatával szemben, hogy ma német nemzeti érdek és a Magyarországon élő faji németiség nyelvi és kulturális fennmaradásának az érdeke nem áll egymással ellentétben, sőt logikailag fedi egymást. Nem lehet tehát meglepődni azon, hogy nemcsak szélsőséges német politikusok, hanem felelős állásban lévők is itteni fajtestvéreik fennmaradása iránt élénk figyelmet tanúsítanak.

Körülbelül ezzel a gondolattal fejeztem be fejtegetéseimét a magyar kormány egy nagyon fontos képviselőjével szemben. Nem hiszem, hogy teljesen meggyőztem volna őt, de mégis úgy láttam, hogy argumentumaim némi impressziót váltottak ki nála. Meg vagyok elégedve, hogyha ezen cikkem ugyanezen eredménnyel jár tisztelt olvasóimnál.

DR. JAKABFFY Elemér, a romániai Országos Magyar Párt alelnöke, a lugosi Magyar Kisebbség kiadója és a „Magyar Szemlédnek is értékes munkatársa, azt írja a „Staat und Volkstum“ című, dr. K. C. von Loesch (Berlin) által 1926-ban kiadott gyűjteményes munkában: „Az előbbi magyar államban a zsidók, a svábok és a rutének voltak a legkönnyebben beolvashatók. De íme, a felfordulás utáni első évek azt mutatták, hogy a zsidók egy része és hogy az összes svábok és rutének teljes nemzeti öntudatra ébredtek. Azon magyarok, akik az asszimilációt már évtizedekkel ezelőtt befejezettek látták és ezért 20 millió magyarról (10 millió helyett) álmodoztak, ezt a változást elkeseredéssel kísérték, tehát a zsidókat, a svábokat és a ruténeket árulással vádolták. A leszakított részek magyarsága ennélfogva kisebbségi politikáját nagy hibával kezdte, mert nagy része a természetes folyamatot nem értette meg, és a helyett, hogy az általános európai kisebbségi gondolatot magáévá tette volna, mondhatni gyűlöletes irigységgel látta a testvér-kisebbségek fejlődését.“

Jakabffy Elemér e mondatokban nagyon őszintén jelzi azon lélektani processzust, amelyen a lekapcsolt magyarság átment. Azonban nemcsak a Felvidék, a Bánság és a Bácska németjei ébredtek az utóbbi 10 évben nemzeti öntudatra, hanem ugyanaz történt a csonkamagyarországi sváboknál is. Mert nem egészen helyes Jakabffy Elemérnek az a megállapítása, hogy csak az összeomlás óta datálódik a félig beolvadtak visszatérése régi fajiságuk felismeréséhez. Hivatkozom arra, hogy a világháború eseményei már magukban véve felrázólag hatottak a lelkekre és hogy Tisza István gróf is mélt-

tányolta ezt, midőn 1917 június 25-én tartott országgyűlési beszédében nyíltan rámutatott arra, hogy a délmagyarországi németiség körében az anyanyelvi oktatás elhanyagolása nagyfokú elégedetlenséget szült, mert a sváb szülők fiai nem tudnak a harctérről anyanyelvükön levelezni hozzátartozóikkal. Emlékeztetnem kell arra is, hogy Bleyer Jakab egyetemi tanár, később nemzeti kisebbségi miniszter, ki, bár született bácskai sváb, azelőtt nemzetiségi és politikai kérdésekkel egyáltalában nem foglalkozott, mégis, látva a svábság egyre fokozódó izalmát a megmagyarosított iskolák miatt, 1917 elején cikket írt a „Budapesti. Szemlédben, amelyben a német anyanyelvű népoktatás sürgős visszaállítását követelte. Ugyancsak még a világháborúfolyamán történtek kísérletek arra, hogy a bánási és a bácskai svábok körében német kultúregylet alakíttassák, amihez Herczeg Ferenc közvetítése folytán és gróf Tisza Istvánnal egyetértőleg Wekerle Sándor miniszterelnök elvi hozzájárulását már megadta volt.

Tény és való, hogy a hazai svábság és a nyugatmagyarországi németiség akkor jutott tudatára annak, hogy anyanyelvét nem szabad feladnia és hogy büszke lehet arra, hogy a német fajhoz tartozik, mikor a világháború folyamán messze országokba vetődve tapasztalnia kellett, hogy a német nyelv világnyelv, és hogy a német rátermettség és derekasság majdnem az egész világ ádáz gyűlöletével szemben fölényes erő kifejtésre képes. Azelőtt a falujához kötött sváb gazda félig-meddig alsóbbrendű lénynek érezte magát, most megtudta, hogy ő nemcsak a sváb néptörzshöz, hanem a nagy német kultúrnemzethez is tartozik. Ezt magyar részről sajnálatosnak lehet találni, de számolni kell vele annál is inkább, mert talán nem is az egész vonalon hátrányos magyar nemzeti szempontból. A sváb katona ugyanis nemcsak azt látta és érezte kint a harctéren, hogy büszke lehet arra, hogy német, hanem sorsdöntő időben átélte a német-magyar fegyverbarátság legkatasztrófálisabb, de egyszerűen legdicsőbb napjait. Merem tehát állítani, hogy a hazai svábság széles rétegei és intelligenciájának azon része, mely a hazai németiség kulturális kívánalmainak ma szószólója, nemcsak nemzetiségi öntudatra ébredt a világháború kataklizmájában, hanem magyar hazafiságának is mélyreható megújulásán és tudatosításán is ment keresztül. Az a nemzeti kisebbség, mely oly országban lakik, melynek nemzeti többsége a kisebbség fajrokonával oly történelmi kapcsolatban áll, mint Magyarország Szent István napjai óta a nagy német nemzettel, annak sem érzelmeiben, sem gondolkodásában a nemzetiségi öntudat konfliktust nem hoz létre. A hazai németnek a világháborúban támadt legmélyebb élménye a magyar-német sorsszerű egymásrautaltsághoz fűződik, melynek ő sohasem volt rontója, hanem — kulturális munkájával és polgári erényeivel — mindmáig csak mélyítője.

JANCSÓ Benedek a Magyar Szemle 1. füzetében „A magyar társadalom és az idegen uralom alá került magyar kisebbség sorsa“ című mélyen szántó értekezésében arra a következtetésre jut, hogy „Európa jelenlegi nemzetközi és államjogi helyzetében csakis a kulturális integritás talajában gyökerező magyar külpolitika lehet gyümölcsöző és idegen uralom alá jutott testvéreinkre hasznos. A magyar társadalom csak a faji integritás alapján állva teljesítheti kötelességét idegen uralom alá jutott magyar testvéreivel szemben, mert csak ez nyújt módot arra, hogy valamely idegen állam belügyeibe való avatkozás vádja nélkül segíthessük kulturális és gazdasági törekvéseiket.“ Ezzel összefüggésben azt a követelményt állítja fel Jancsó Benedek, hogy a magyar külpolitikai irányt elsősorban az idegen uralom alá jutott harmadfél milliányi magyarság sorsának és helyzetének kell megszabnia. Hasonló megállapításokat tett már gróf Bethlen István miniszterelnök is.

Ez a felfogás és a belőle adódó álláspont még az ellenfél szempontjából

is érthető, magyar szempontból pedig kétséget kizárólag helyes, sőt magától értődő. Arra kérem tehát igen tisztelt olvasóimat, hogyha ennek a fel fogásnak, mikor Jancsó Benedek és gróf Bethlen István adnak neki kifejezést, helyeselnek, akkor ne ítéljék el azt, ha a német közvélemény saját kisebbségével szemben is hasonló érzelmek által vezéreltetik és német államférfiak hasonló értelemben nyilatkoznak! Nem tekintve az úgynevezett „Grenzlanddeutsche“-kat (akik a jelenlegi Németbirodalom határai mentén laknak és az egybefüggő német nyelvterülethez tartoznak), Közép-Európában a következő államokban vannak német nyelvszigetek: Dámában, Ész- és Lettországokban, Litvániában, Lengyelországban, Csehszlovákiában, Romániában, Jugoszláviában és Csonka-Magyarországon. Ezen országokban jelentékeny közeleti tényezőknek mondhatók a német kisebbségek, mert mindenütt külön politikai pártot alkotnak (a magyarországi németajkúak kivételével) és mindenütt képviselve vannak a parlamentekben. Természetes, hogy azon csehországi és lengyelországi németek, akiket csak a versailles-i és saint-germaini szerződés szakított el a német államtól és akik földrajzilag könnyen, más nemzetiségek bekebelezése nélkül volnának egyesíthetők a Németbirodalommal, természetes, hogy ezek nyíltan vagy titokban, de a német területi integritás alapján állanak. A többi említett összes német kisebbségek, melyeknek lélekszáma eléri a 7—8 milliót, a legösszintebben csak a Jancsó Benedek által említett kulturális integritást, kulturális közösséget kívánják fenntartani. Teljesen fölösleges a hazai németség szószólóinak feltétlen lojalitására és államhűségére hivatkoznom. De felemlítem dr. Schiemann Pálnak, a lettországi parlamentben működő német frakciók vezérének azon programmatikus cikkét, melyet a „Volksgemeinschaft und Staatsgemeinschaft“ cím alatt a „Nation und Staat“ című német kisebbségi folyóirat 1927 évi szeptemberi első számában adott közre. Dr. Schiemann, mint a kisebbségi mozgalom egyik elismert vezére, többek között a következőket mondja: „Ahol népek évtizedek óta egymás mellett, egymás között éltek, ott a nemzeti kultúra mellett egy darab közös kultúra is keletkezik; ilyenkor közös szokások, közös történelem és az összetartozandóság oly érzései jönnek létre, amelyek egyáltalában nincsenek ellentétben a két nép esetleg tradíciózámba menő ellenséges viszonyával és régi harcaival. Hogyha a lettek vagy esztek egyszerre csak kénytelenek volnának lemondani a balti németekkel való minden érintkezésről, akkor nemzeti életükből hiányoznék valami. És megfordítva: a balti németek faji tulajdonságai a lettekkel és az észtekkel való együttélés nélkül el nem képzelhetők, vagy legalább is nem igaziak. Tehát azt látjuk, hogy a nemzet mellett, mint népi közösség mellett, a nemzet fogalmának egy másik formája is kialakulhat, ami által az összetartozandóság érzésének fontos alkotó elemei létesülhetnek

Azt hiszem, hogy elég világos az, amire dr. Schiemann Pál gondol. Ha a balti németek az évszázados együttélés folytán az észtekkel, lettekkel és oroszokkal bizonyos kultúrközösségben érzik magukat, akkor ezt a hazai németségnek a magyarsághoz való viszonyára nézve még sokkal nagyobb mértékben lehet megállapítani. Még a régi Osztrák-Magyar Monarchiában is tagadhatatlanul jelentkeztek, bárcsak méla akkordokban, valahogyan közös műveltségi kapcsolatok, sőt vannak fantaszták, akik azt mondják, hogy még mindig vannak ma is szellemi kapcsolatok a galíciai lengyelek, laibachi szlovének, csehországi németek, vagy zágrábi horvátok között. De nagy felületesség volna akár magyar, akár német részről el nem ismerni azt, hogy a magyar és a német kultúrának évszázadok óta oly közös vérkeringése fejlődött ki, hogy az a kultúrközösség, amelyhez a hazai németség ma is ragaszkodni kíván, egyáltalában nem zárja ki azt, hogy a hazai németség nemzetiségi iránya is hú maradjon a magyar kultúrához is.

NEM AKAROK saját szavaimmal élni, midőn esetelni kívánom azt a lélektani átalakulást, amelyen a németbirodalmi közvélemény a németajkú külföldi állampolgárokkal szemben való érzéseiben a világháború óta átment. Idézem a Németbirodalom utolsó külügyminiszterének, Hintze volt államtitkárnak egy cikkét, mely a „Deutsche Welt“ 1926 évfolyamában jelent meg. A német diplomáciának ezen kimagasló alakja, ki ma is jelentős szerepet visz a német közéletben, szószerint a következőket mondja: „Nem is olyan régóta beszélünk a nagy német népről, mint magától értetődő egységről és mint valami határozott tényről. A határokon túl is érvényes nemzeti egység tudata a háború előtti időkben a háttérben lappangott. Úgy látszott, hogy a német ember beletörődött a Bismarck-féle megoldásba, amely a külföldi németiséggel leszámolt. Oly egyesületek, mint a Schulverein, csak az intelligencia kisebb köreit tudták összefoglalni és a nagy német társadalomban megértésre alig találtak. Csak egyes gondolkodók, mint Lagarde vagy Langbehn filozófáltak már álkor is arról, hogy Bismarck munkája még nem jelent befejezést. A gyarmatok németisége s azonkívül azon németbirodalmi németek, akik első generációban laktak külföldön, még németeknek számítottak, de egyébként Ausztria németisége, az oroszországi, vagy az erdélyi németeknek fennmaradásukért folytatott küzdelmei nem igen okoztak izgalmat. A háború folyamán azonban, eleinte öntudatlanul, de már mutatkozott az új német közösség érzése. A németbirodalmi katonaság ugyan kezdetben a Habsburg-monarchia összes katonáit „osztrákoknak“ nevezte, de később ráeszmélt arra, hogy némelyik németül, másik magyarul, a harmadik szlávul vagy románul beszél és hogy viselkedésük ettől nem független. A háborúban katonáink eljutottak a Bánság falvaiba, Galícia német kolóniáiba, meglátták Erdély szász városait és az orosz tartományok gyönyörű, történelmi patmájú német kastélyait. És itt meglátták azt, amiről őket az iskolában senki ki nem oktatta: hogy német emberek a távolban is megtartották nyelvüket és szokásaikat, hogy népfajukat sokszor évszázadokig megtudták őrizni, mégpedig néha tisztábban és büszkébben, mint a semmi veszélynek ki nem tett birodalmi német. Ilyen élmények nagyon sok szívben mély barázdát hagytak a jövő vetés számára.

És azután összeomlott a büszke államépület. Felvetődött az a kérdés, vajjon a német állambéke a német népnek is békét jelent-e? És abban a pillanatban minden töprengés nélkül bebizonyosodott a birodalmi német lelkében az az egzisztenciális tény, hogy a nagy német nép egységet alkot. A német állam testéből értékes részeket szakítottak le. Az, aki egy napról a másikra elvesztette német állampolgárságát, az ezentúl ne számítson németnek? A strassburgi székesegyház tornya alatt most már franciák laknak? Az eddig Schleswig-Holsteinhez tartozó Tondem városában ezentúl dánok fognak élni? Brombergben és Menteiben, ahol minden kő évszázadok óta német munkáról teáz tanúbizonyságot, a versailles-i szerződés óta csak lengyelek és litvánok élnek? Szemünk elől mintha fátyolt vontak volna el; Hiszen a Németbirodalom nem volt mindig ugyanazt mint 1871 óta! A határok a történelem folyamán sokszor eltolódtak, Mit jelentenek egyáltalában a közjogi határok a nemzet igazi életében? Megemlékeztünk Nagyszebenről és Rigáról, amely városok közjogilag sohasem tartoztak a Németbirodalomhoz és mégis lényegileg németek voltak. A népszavazások, amelyek a veszélyeztetett vidékek áldozatkész német érzéséről tettek tanúbizonyságot, felrázták a német közönyösséget. Testvéreink állnak harcban! Testvéreink vannak bajban, sokkal kínosabban és keserűbben, mint mi a Németbirodalomban. Ez az érzés mind erősebbé lett a németbirodalmi társadalomban. Körüléztünk mindenfelé, hogy hol laknak még németajkúak?! Elkezdtünk számolni és meggyőződünk arról, hogy a német népet

nem a német állam teszi csak, amelynek az antanttól oly számtalan megszégyenítését kell elszenvednie, hanem hogy a német nép 100 millió lelket számol és hogy nemcsak Közép-Európa majd minden országában, hanem Észak- és Dél-Amerikában, Ázsiában és Afrikában is végez kultúrmunkát. Ez a büszke népesedési szám hatalmat is kell jelentsen, de csak akkor, hogyha tisztában van együvé tartozandóságával. Ez volt a nagy, felemelő háborús nyereség, az egyetlen, amelybe mi németek részesültünk. És akaratlanul is azt kérdezzük ezek után, hogy a történelem játéka-e a véletlennek, vagy pedig mélyebb értelme van-e annak, amit elszenvedtünk, s annak, hogy népünk a sors csapásaiból lelkileg fel tud emelkedni?“

Hogy a fiatalabb német generáció a nemzeti gondolkodás ezen renaissance-át még sokkal nyomatékosabban juttatja kifejezésre, az természetes. Dr. Edgar J. Jungnak most megjelent munkájában: „Die Herrschaft der Minderwertigen“ (Berlin, 1927), amely szinte összefoglaló programját adja egy új, a szó legnemesebb értelmében konzervatív és nemzeti világ- és életfelfogásnak, a következőket olvashatjuk (a 303. oldalon):

„Bismarck és II. Vilmos a birodalom nevében még megtagadhatta a külföldi németiség védelmét. Ma már ez nem volna lehetséges. A népi gondolat („der Volksgedanke“) időközben erősödött, sőt ma vezető eszménk: államoknak új szellemi tartalmat ad, vagy szétépti őket. Tehát a birodalmi határon kívül élő németiség sorsa sem a német népet, sem pedig a német államot tovább érintetlenül nem hagyhatja. És itt egészen mindegy, hogy ezen fajtestvéreink közel laknak-e vagy távol, zárt területeken, vagy nyelvszigeteken. Még dr. Seipel, a gyenge osztrák köztársaság kancellárja, sem feledkezhetett meg a népi gondolatról. Egyik kormánynyilatkozatában nagyon komoly szavakat talált: „Ami a külpolitikai viszonylataink szívélyességének fokát illeti, úgy semmi sem játszik nagyobb szerepet, mint az illető államok azon polgárainak sorsa, akik vérbeli és nyelvbéli testvéreink. Tisztában vagyunk azzal, hogy ezen fajrokonaink panaszainak diplomáciai képviselői nem igen lehetünk, mert más államok polgáraitól van szó. Azonban élő idegkapcsolatokról van szó, amelyeket szétvágni nem lehet. Az utóbbi időben özen, külföldi fajtestvéreinkhez oda- és tőlük viszont hozzánk visszavezető idegszálakon többhelyütt fájdalmas rángatózás futott végig. Hogyha ez hivatalos külügyi politikánkat nem is hátráltatta, de a nyilvános tárgyalás hangnemét igen is kellemetlenül befolyásolta.“ És ezen a ponton — folytatja dr. Jung — tényleg kétségtelen nehézség mutatkozik. Ha pártfogásba vesszük külföldi németjeinket, akkor a legtöbb külföldi állam ezt belügyeibe való beavatkozásnak tekinti és néha ellenséges lépésnek fogja fel. (Ezen az úgynevezett kisebbségi védelmi szerződések alig segítettek, bár nélkülük kétségkívül még rosszabb volna a helyzet.) A Németbirodalomnak, amelynek nem kell oly félnéknek lennie, mint Német-Ausztriának, minden fellépése a külföldi németek érdekében valóban teher-tétel külpolitikai viszonylatainkban. Másféle állami munkát zavar, vagy legalább is kényelmetlen. Ezt nyíltan be kell ismerni. Azt kell azonban éhhez hozzátenni, hogy ez a nehézség nem fog örökké tartani. Ameddig fennáll, mint Európa uralkodó állami formája, a francia eredetű demokratikus nemzeti állam az Ő egyesítő és egyenlőségre törekvő centralizmusával és azon hajlandóságával, hogy az idegenajkúakat kulturális és gazdasági tekintetben is megfossa külön jellegzetességüktől, addig érhető a külföldi államoknak most vázolt érzékenysége. Az individualisztikus nemzeti államok sajátsága ez, hogy a kisebbségeket el akarja sorvasztani. De az individualisztikussal szemben álló gondolkodás minden faji sajátságot elismer, mert a valódi szabadságot nem az egyes emberekben, hanem a nemzetek egyéniségének kifejlődésében látja. Csak a formáldemokratikus állam tekinti magát mindenre

hivatottnak és mindenre illetékesnek, csak az akar a kultúra és a gazdaság összes területem szuverén módon uralkodni. Alaptévedése a nyugati demokratikus államfelfogásnak, hogy az állam az összes polgárokat egyenlővé akarja átalakítani. Ennek az eszmének a rabja a legszabadelvűbb latin vagy szláv köztársaság is, éppen úgy, mint a fasizmus, amely különösen külpolitikai tekintetben teljesen bennrekedt az individualisztikus tévedésekben.“ Dr. Edgár J. Jung műve más részében azután részletesen előadja azt, hogy még abban az államban is, amelyben jelentékeny nemzeti kisebbségek nincsenek, a társadalom mely szerveinek kell átvennie az állam bürokratikus gépezetétől a nemzet közfunkcióinak gazdasági és kulturális részét. D. Jungnak ez az állásfoglalása különben nagyjában egyezők azzal az új közjogi tanítással, melyet a genfi nemzetiségi kongresszusokon a lettországi németiség már említett vezére, dr. Schiemann Pál, és a lengyelországi német frakció elnöke, dr. Neumann Jenő ismételtelen kifejtettek.

NE MÉLTÓZTASSÉK azonban azt gondolni, hogy a birodalmi németiségnek felelős állásban lévő képviselői más állásponton vannak, hogy a külföldi németiséget sorsára bizzák, vagy hogy legalább is félve nyúlnak ezen kérdéshez! 1925 május 18-án Stresemann Gusztáv, mint németbirodalmi külügyminiszter, exorzéjában a Reichstagnak a következóket jelentette ki: „Mielótt Németországnak az egyes külföldi államokhoz való viszonyaira rátémék, egy pár szóval a külföldi németiség helyzetével kívánok foglalkozni. Legnagyobb érdeklódéssel figyeljük azon sok millió lelket számláló fajtestvéreink sorsát, akik a közös eredet és a közös kultúra által velünk elválaszthatatlanul össze vannak kötve, akik azonban az idegen államnak a polgárai akár egy hosszú történelmi folyamat következményeként, akár az 1919 évi szerzódések folytán. Majdnem mindenütt népi sajtóságaink fenntartásáért állnak harcban, mely annál nehezebb, ha közel élnek határainkhoz. Jókívánságaink és reményeink kísérik őket küzdelmükben.“ És midőn 1925 év november 21[^]-én, szintén a Reichstag nyilvános ülésén arról folyt a vita, hogy az egyes államok mikép lesznek arra szoríthatók, hogy a német kisebbségekkel szemben vállalt nemzetközi kötelezettségeiknek megfeleljenek, akkor dr. Stresemann rámutatott arra, hogy „ez a probléma a Németbirodalomnak a népszóvetségbe való tervbevett belépése kérdésében aktuális elgondolások lehetőségét fogja nyújtani“. Még plasztikusabban beszélt Stresemann azon szónoklatokban, amelyeket Stuttgartban tartott az ott székelő Deutsches Auslandsinstitut ünnepesein.

1925 májusában a „Haus des Deutschtums“ felavatási ünnepén külföldi és birodalmi németek előtt kijelentette: „Talán csak a kényszerű szükség kovácsolt össze bennünket és hogy ezen kényszerű szükségből ki-termelóddött a német kultúrközösség nagy érzése, ezt mint aktívumot akarjuk német politikánkban elkönyvelni.“ 1927 májusában szintén nagy beszéd keretében egyebek között ezt a nyilatkozatot tette: „A németiséggel veleszületett az állam elismerésének, a tekintéllyel szemben való lojalitásnak gondolata oly annyira, hogy ritkán találhatók jobb állampolgárok, mint a németek, még ha valamely ország kisebbségét teszik is. Azért meg is kellene becsülni azt, amire igényük lehet, mint szimbólumát annak, amit a történelem vérfolyamatának neveznek: nyelvüket és érzésüket... Ahol ennek ellenkezőjét teszik, ott azon lehetőségek keretében, amelyek számunkra adva vannak, a németiségért síkra fogunk szállni és a világ németiségének tudnia kell, hogy mi ezekben a kérdésekben az ő képviselőinek érezzük magunkat. Ez a német külpolitika hivatásának súlyosabbik, de egyúttal szebbik része és úgy vélem, hogy minden német külügyminiszter feladata lesz ezt a kötelességet munkájának középpontjába helyezni.“

AZT LEHETNE mindezekkel szemben felhozni és találkoztam is már ilyen ellenvetéssel, hogy ezek múltó jelenségek. Ha a német állam megerősödik, akkor a tisztán állami vonatkozások fognak egyedül szerepet vinni. Nem tagadható, van ebben a mérlegelésben valami kis igazság. Ha egy állam úgyis teljes tehetetlenségre van utalva, ha külpolitikája semmiféle irányban sem tud eredményt felmutatni, akkor könnyebb az illető állam hivatalos képviselőinek nemzeti ideálokat hangoztatni, mint akkor, midőn gyakorlatilag fontos külpolitikai munka folyik. A beamterek lelke szívesen bújik el minden nyugodt aktaelintézést zavaró jelenség elől. De az állam hivatalnokai között — és ez egészen hasonlóan mutatkozik úgy Németországban, mint Magyarországon — ma már a nemzeti közvéleménynek gyakran leg-hatalmasabb képviselőit találhatjuk. A világháború előtt a tisztviselői kar és a társadalom felfogása között sokkal nagyobb űr tátongott, mint ma. A jó hivatalnok ma úgy nálunk, mint Németországban határozott letéteményese a nemzeti közvéleménynek. Hiú ábránd volna a kisantant államférfiai részéről abban reménykedni, hogy a magyar állam idővel nagyobb súlyt fog helyezni a szomszéd államokkal való gazdasági kapcsolatok kifejlesztésére, naint az ottani magyarság védelmére. Épp annyira nem tartom reálisnak azt sem, ha közéletünknek egyik-másik faktora abban látszik reménykedni, hogy majd valamikor, ha Németország megint aktívabb külpolitikát folytat, a bensőséges viszony Magyarország és a Németbirodalom között fenntartható és fejleszhető lesz a nélkül, hogy az itteni német kisebbségi probléma végkép és közmegelegedésre rendeztessék. A hazai németiség nyelvi és kulturális programja oly szerény, hogy ennek hiánytalan megvalósítása bármely sovén nemzeti szempontból sem jelenthet érezhető veszteséget. Németországban a nemzeti gondolat fejlődése az összeomlás óta egész másszerű eseményeken ment keresztül, mint nálunk. Nálunk 1919-ben a nemzeti ellenforradalom győzött és azóta ettől némt eltávolodás tapasztalható. Németországban 1918/1919-ben a baloldali forradalom győzedelmeskedett; a régi nemzeti pártok eleinte háttérbe szorultak, azonban ez lassú, de határozott fejlődés folyamányaként időközben megváltozott. A jövő a nemzeti eszméé. Még akkor is, ha valamely németbirodalmi kormány hajlandó volna, egyszer vagy máskor, a külföldi németiség védelmét fontos állami feladatok érdekében feláldozni, ezt büntetlenül nem tehetné meg, mert az e kérdésben szinte osztatlan német közvélemény felzúdulásával találkozónék. Aki mint magyar ember nemzeti érzésű, az ezt meg tudja érteni.